

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Кулик Анастасія Валеріївна

Основи кримінальної політики протидії кримінальним
правопорушенням проти власності 140

Цибохін Олег Миколайович

Розвиток кримінальних заборон у сфері оподаткування
за КК України 2001 року. 146

Таратинов Юрій Миколайович

Девіантна поведінка в економіці 152

Альбещенко Олексій Станіславович

Застосування приватних військових компаній у сучасних
геополітичних процесах 158

Тарасенко Марія Леонідівна

Поняття вбивства у вітчизняній кримінально-правовій
доктрині: визначення, ознаки, тенденції розвитку. 162

Борисенко Дмитро Юрійович

Особливості реалізації принципу індивідуалізації
кримінальної відповідальності 167

Задорожна Єлизавета Володимирівна

Теорії причинного зв'язку в науці кримінального права 170

Єйникова Валерія Вікторівна

Амністія та помилування як аспекти реалізації
принципу гуманізму. 174

Ленюк Вікторія Артемівна

Відмежування групового порушення громадського порядку
від суміжних складів правопорушень. 178

Соколов Євген Максимович

Окремі аспекти кримінально-правової охорони цивільного
населення в умова збройного конфлікту. 182

Загнітко Анна Валентинівна

Вчинення колабораційної діяльності в період
воєнного стану. 186

РОЗДІЛ 3
ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Туляков В'ячеслав Олексійович

«Гумор» у публічному праві проти права гумору. 190

Тарасенко Марія Леонідівна

студентка 3 курсу факультету
прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)

Національного університету
«Одеська юридична академія»

Освітня біографія

З 2010 по 2014 рік навчалася в школі, в 2015 р. вступила до гімназії, яку закінчила із золотою медаллю. Під час навчання приймала активну участь в учнівській самодіяльності, була призером багатьох міських та обласних олімпіад. У липні 2021 року вступила до Національного університету «Одеська юридична академія» на факультет прокуратури та слідства (кримінальної юстиції), на даний момент є студенткою 3 курсу навчаюся за спеціальністю 081 Право. Починаючи з першого курсу, приймаю активну участь у студентському житті, являюся старостою навчальної групи та приймаю участь у наукових конференціях.

Наукові вподобання: кримінальне право, кримінальний процес, кримінально-виконавче право, кримінологія.

**ПОНЯТТЯ ВБИВСТВА У ВІТЧИЗНЯНІЙ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ:
ВИЗНАЧЕННЯ, ОЗНАКИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

Нормативне визначення поняття вбивства, вперше в історії вітчизняної кримінальної правотворчості, було запропоновано чинним Кримінальним кодексом (далі – КК) України у 2001 році. Відповідно до ч.1 ст.115 КК, під вбивством розуміється умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині.

Акцентування законодавцем уваги на виключно умисному характері вбивства, з одного боку, робить неможливим використання цього поняття при характеристиці діяння, передбаченого ст. 119 КК, для якого притаманна лише необережна форма вини, а з іншого – ставить зайвим наголос на умислі в найменуваннях ст. ст. 115–118, а також в диспозиціях ст. ст. 116–118 КК.

Та обставина, що подібне законодавче рішення призводить до виникнення певної колізії між кримінально-правовими нормами, передбаченими ч.1 ст.115 та ст.119 КК, неодноразово підкреслювалось в літературі. Однак, жодних змін до чинного кримінального законодавства України, у зазначеній площині, до сих пір внесено не було. Спроба дещо виправити ситуацію була здійсненна лише у проекті нового КК України, підготовленого Робочою Групою з питань розвитку кримінального права, автори якого чітко розмежовують поняття вбивства (ст.4.1.5) та спричинення смерті з необережності (ст.4.1.6) [1], що дійсно заслуговує на підтримку. Конструкції привілейованих складів вбивства (ст.ст.116–118 чинного КК), за проектом, не містять вказівки на умисний характер таких діянь, з чим теж у цілому слід погодитись, хоча обґрунтованість позбавлення їх статусу самостійних кримінально-правових норм з позиціонування лише як ознак, що зменшують ступінь тяжкості вбивства, викликає певні сумніви (ст.4.1.2). Погоджуючись з авторами проекту нового КК щодо необхідності скасування зайвих вказівок на умисний характер вбивства в межах привілейованих складів, не можна підтримати їх позицію щодо визначення вбивства як спричинення смерті іншій людині, де відсутня вказівка на умисний характер такого діяння. Буквальне тлумачення приписів, що містяться у ст.4.1.5 проекту, цілком дозволяє розглядати як вбивство й вчинення невинного спричинення смерті іншій людині (casus).

Другою невід'ємною ознакою вбивства, з позиції чинного КК України, є протиправність заподіяння смерті іншій людині. Це означає, що правомірне позбавлення життя іншої людини, у тому числі й умисне, не може розглядатись як вбивство. Кримінальна протиправність заподіяння смерті іншій людині виключається при реалізації особою свого суб'єктивного права на необхідну оборону (ст.36 КК), затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення (ст.38 КК), виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст.43-1 КК), за відсутності підстав, передбачених відповідно до ч.3 ст.36, ч.2 ст.38, ч.4 ст.45-1. На підставі ч.2 ст.39 КК правомірним має визнаватись позбавлення життя людині у стані крайньої необхідності для порятунку власного життя, якому загрожувала безпосередня небезпека, яку в даній обстановці неможливо усунути іншими засобами. У такому разі заподіяна шкода (смерть людині) є рівноцінною відверненій шкоді. Така ситуація зберігається і в проекті нового КК, де вбивством (привілейованим) визнається лише заподіяння

смерті іншій людині при перевищенні меж крайньої необхідності (п. 1 ч. 1 ст. 4.1.1).

Правомірним слід також визнавати випадки заподіяння смерті іншій людині під час виконання вироків до смертної кари або внаслідок дій військовослужбовців під час воєнного стану чи збройного конфлікту. Останній момент є доволі актуальним для сучасної України, хоча, на жаль, розділ VIII Загальної частини чинного КК не містить жодних положень щодо бойового імунітету. У зв'язку з цим, заслуговує на підтримку пропозиція авторів згаданого проекту КК України щодо конституювання такої самостійної обставини, що виключає протиправність діяння, як бойовий імунітет (ст. 2.9.11).

У площині такої ознаки вбивства, як протиправність, знаходиться і проблема евтаназії. З позиції чинного КК України (на відміну від інших країн, зокрема, США, Канади тощо) заподіяння смерті з мотиву співчуття до невиліковно хворої людини з метою позбавлення її нестерпних фізичних страждань за її неодноразовим, явно вираженими проханням розглядається як протиправне діяння і кваліфікується на загальних підставах як вбивство, хоча подібна мотивація дій винного може бути врахована як обставина, що пом'якшує покарання (відповідно до ч. 2. ст. 66 КК їх перелік не є вичерпним). Автори проекту пропонують дещо інше рішення, згідно з яким евтаназія знижує тяжкість вбивства на два ступеня (п. 1 ч. 1 ст. 4.1.2). Проте принциповий підхід залишається незмінним – спричинення смерті за згодою особи правомірним не визнається (ч. 3 ст. 2.9.8). Таке рішення, як уявляється, є цілком обґрунтованим із врахуванням сучасних українських реалій. Незрозумілим залишається інше – чому автори проекту КК при визначенні поняття вбивства ігнорують таку ознаку як протиправність. Подібне визначення може суттєво ускладнити (якщо не унеможливити) вирішення проблеми розмежування вбивства і правомірного позбавлення життя іншої людини.

При визначенні поняття вбивства у чинному КК законодавець використовує термін «заподіяння» смерті. На відміну від нього, автори проекту вживають інше словосполучення – «спричинення» смерті. Про спричинення смерті мова йде і у ст. 4.1.6, яка присвячена спричиненню смерті з необережності. Таким чином, один й той самий термін використовується при характеристиці різних за змістом діянь, що є неприпустимим, оскільки це ускладнює проблему розмежування вбивства з іншими посяганнями на життя. У чинному КК саме термін «спричинення» свідчить про наявність необережного психічного ставлення з боку

винного до певних наслідків (наприклад, ст. 286, ст. 268-1 КК тощо). Що ж стосується терміну «заподіяння» то він найчастіше вживається при характеристиці умисних діянь (наприклад, ст. 121, ст. 124 тощо). Тому саме його слід використовувати при визначенні поняття вбивства.

Ще однією ознакою вбивства відповідно до чинного КК є заподіяння смерті іншій людині. Це означає, що : по-перше, вбивством є заподіяння смерті виключно іншій особі (самогубство вбивством не визнається); по-друге, вбивством є заподіяння смерті лише людині (позбавлення життя тварини з позиції чинного КК не є вбивством); по-третє, вбивство, як діяння є можливим виключно за наявності іншої людини, що актуалізує вирішення питань про початковий та кінцевий момент людського життя. За усталеною у вітчизняній кримінально-правовій доктрині практикою початковим моментом людського життя є початок фізіологічних пологів, а кінцевим – настання біологічної смерті організму людини. Після встановлення заборони на штучне переривання вагітності, якщо її термін перевищує двадцять два тижні (таке рішення було запропоновано у ст. 281 чинного Цивільного кодексу України) у вітчизняній кримінально-правовій літературі активізувалися дискусії щодо необхідності ревізії питання щодо початку людського життя. На думку, деяких авторів межі людського життя слід було б розширити, включивши до нього і внутрішньоутробний період розвитку плоду після початку двадцять другого тижня вагітності. Зрозуміло, що у цьому випадку питання щодо наявності об'єктивних критеріїв визначення «віку» плоду залишається відкритим. Тому слід підтримати авторів проекту нового КК, які ідею щодо необхідності розширення меж людського життя не сприйняли, хоча й криміналізували спричинення смерті плоду після початку двадцять другого тижня вагітності (ст. ст. 4.1.11, 4.1.12).

Щоправда, запропонований підхід теж є не бездоганим, оскільки, по-перше, проблема визначення винним «віку» плоду він не змінює (незрозуміло о які саме об'єктивні обставини мають свідчити про те, що винний знав або міг і повинен був знати, що у потерпілої розпочався саме двадцять другий тиждень вагітності). Втім ігнорування цього моменту неминуче призводить до об'єктивного ставлення у вину, а, по-друге, ігнорує питання щодо об'єкта діянь, передбачених ст. ст. 4.1.11 та 4.1.12. Вочевидь, що на життя людини ці діяння не посягають (розділ 4.1 має назву «Кримінальні правопорушення проти життя людини»), інакше вони б кваліфікувалися як вбивство або спричинення смерті з необережності.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що поняття вбивства залишається неоднозначним, а тенденції його розвитку – доволі суперечливими, що обґрунтовує необхідність активізації наукових пошуків у зазначеній сфері.

Список використаних джерел

1. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 14.11.2023).

Ключові слова: вбивство, умисел, протиправність, заподіяння, необережність, спричинення, життя людини.

Key words: murder, intent, illegality, causing, carelessness, causing, human life.

Науковий керівник:

Чугуніков Ігор Іванович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».